

УДК 338.22

Ширяєва Л.В.,

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри обліку, фінансів та аудиту*

Одеського національного морського університету

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Розвиток соціально-економічних процесів здійснюється на основі планування – ця теза діюча в умовах централізованого, директивного керування, зберігає свою значимість і в умовах ринку, хоча здобуває багато в чому відмінний зміст. Найважливішим елементом державного регулювання стає макроекономічне планування, яке виражається, насамперед, у формуванні політики, що регламентує норми й правила поведінки суб'єктів керування за допомогою спеціальних регуляторів.

Зі змістовної точки зору деякі політики мають сенс тільки в масштабах усього суспільства – грошово-кредитна, податкова політика. Інші не підпадають під це обмеження й можуть однаковою мірою здійснюватися як у масштабах країни, так і регіону, – економічна політика, соціальна політика. Це має місце в чинність характеру керованих процесів, які одержують розвиток на нижніх рівнях організаційної ієрархії й формують макроекономічні процеси. Обертає на себе увага те, що деякі з політик, принципово здійсненні тільки на рівні суспільства в цілому, цілком успішно трансформуються на нижніх рівнях, обслуговуючи окремі функціональні сфери керування, наприклад, грошово-кредитна політика країни й фінансова політика організації, а деякі з них не перетерплюють навіть формальних змін у назві, наприклад, бюджетна політика.

У світлі розглянутих загальнотеоретичних положень слід вказати, що питанням державного регулювання й конкретно соціально-економічної політики, присвячена чимала кількість робіт науково-прикладного характеру. Але доводиться з жалем констатувати, що теоретичні аспекти найчастіше не тільки залишаються за рамками таких робіт, але й не зазнають детального наукового осмислення. У результаті має місце достатнє довільне вживання термінів – «політика» і «стратегія». Більше того, найчастіше ними оперують як синонімами й не намагаються розмежувати ні по формальним, ні по змістовним ознаках. Недбале поводження до термінів на практиці приводить до того, що механізми регулювання виявляють дефекти.

По прочитанню наукових праць, де все-таки проводяться відмінності між політикою й стратегією, природно виникає питання про те, як взаємозалежні – процедурно й змістовно – ці два найважливіші засоби державного регулювання. Він має методологічне значення, і тут доречно відзначити той факт, що регулювання як цілеспрямоване, що координує процес управлінського впливу може здійснюватися й практично здійснюється не тільки в макроекономічному масштабі, але й на інших, більш низьких рівнях організаційної ієрархії. Відповідно, політика й стра-

тегія як засіб регулювання використовуються й відносно галузей, регіонів, галузевих і регіонально-галузевих комплексів, окремих господарюючих суб'єктів. Стосовно до останніх діють «Методичні рекомендації з реформи підприємств (організацій)» [8] – комплексний документ, складений з багатьох методик, який у контексті нашого дослідження цікавий тим, як інтерпретується процедура планування. Основу планування, згідно з ним, становить розробка стратегії розвитку підприємства, (вона представляється як ринкова стратегія), відповідно до якої надалі формуються політики в області постачальницько-збутової, виробничо-технологічної й інноваційної, інвестиційної, фінансової діяльності, в області ціноутворення, організації кадрової роботи. Отже, можна припустити, що в цьому випадку ринкова стратегія виробляється виходячи з якоїсь економічної політики підприємства, у рамках якої питання поведінки підприємства на ринку, що зачіпає взаємини з партнерами й конкурентами, є одним з багатьох, які повинні визначати економічна поведінка підприємства в цілому, а набір політик установлює принципи й регламенти у відповідних сферах діяльності підприємства для здійснення цієї лінії поведінки. Така інтерпретація приводить до висновку про те, що співвідношення «політика – стратегія (і в продовження ланцюжка – тактика)» діє саме в такому варіанті лише в напрямку реструктуризації мети: політичні цілі при переході від політики до стратегії розкриваються в завдання, які, у свою чергу ухвалюють характер стратегічних цілей і самою постановкою служать здійсненню політики. Цей висновок обґрунтовує допустимість рівною мірою практичних розробок типу: «стратегія економічної політики» і «стратегія постачальницько-збутової політики» (в останньому випадку мова може, наприклад, йти про маркетингову стратегію). По суті, ці розробки реалізують відоме теоретичне положення про пріоритет політики в процедурі регулювання й про, функції стратегії стосовно неї. Важливою особливістю стратегічних планів є те, що вони:

- виступають у якості інструментів реалізації політики відповідних суб'єктів керування;
- розкривають цілі й шляхи в майбутнє різних об'єктів економіки країни і її в цілому;
- визначають етапи соціально-економічного розвитку суспільства і його окремих підсистем;
- виступають у якості мірила, критерію економічного й соціального прогресу суспільства [9, с.134-135].

Аналіз вітчизняної й закордонної літератури показує, що існує ряд принципів схем організації стратегічного менеджменту: А.Томсона й А.Стрикленда [9, с.13-31], А. Люкшина [7, с.30-36]. А. Петрова й М. Книма [4, с.134-135].

Однак вони мають, виходячи із цілей нашого дослідження, два істотні недоліки. По-перше, орієнтовані на умови фірми (організації), а не на макрорівень. По-друге, вони приділяють найбільшій увагу процесу стратегічного планування, а не реалізації стратегії. Саме тому в якості базового прийнятий підхід Г. Минцберга. Він чітко розмежовує процес формування стратегії – синтез, заснований на пошуку принципово нового, творчого розв'язку, і процес реалізації стратегії – аналіз, що проявляється в декомпозиції стратегії на ряд конкретних програм розвитку. Представляється, що саме такий похід дозволяє найбільше ефективно використо-

увати систему стратегічного менеджменту на рівні національної економіки в цілому й окремих її галузей.

Характер впливу державної соціально-економічної політики як елемента зовнішнього для організації ділового середовища обумовлюється використаними в ній регуляторами. За загальними правилами методи державного регулювання під-розділяються на правові, адміністративні й економічні (в іншій класифікації – прямі й непрямі), які активізуються в різному ступені залежно від ситуації й здійснюються на основі різних інструментів (властиво регуляторів) у рамках того або іншого елемента державної соціально-економічної політики. Соціальна політика найчастіше оперує нормативами, що визначають мінімальні стандарти споживання й діючими як законодавчо встановлені й обов'язкові до виконання згідно з розподілом відповідальності (величина прожиткового мінімуму, мінімальна заробітна плата й пенсії, гарантований мінімум послуг охорони здоров'я і т.д.); соціальними трансфертами як способами перерозподілу доходів (регіональні субвенції, соціальні допомоги, компенсаційні виплати й т.п.). Економічна політика проводиться з використанням таких регуляторів, як ліцензування, тобто надання прав на здійснення певних видів діяльності, квотування – обмеження проведення, експорту й імпорту окремих видів товарів, державні інвестиції, позики, дотації, державні замовлення й закупівлі товарів для державних потреб, ставки податкових платежів і податкові пільги, мита, облікові й резервні ставки, фінансові трансфери й ін.

Особливі варіанти рішень виникають у тих випадках, коли об'єкт регулювання перебуває в сфері інтересів, проведених і через економічну, і через соціальну політику одночасно. У результаті складається передумова до формування самостійної політики, якою є, наприклад, державна політика в галузі освіти. Остання має цілком певну адресність – служить засобом державного регулювання діяльності організацій освітнього профілю й у міру відповідності місії й мотиваціям керівництва кожної окремої організації, освітньої установи повинна знайти відбиття спочатку в його політиці, а потім і в утримуванні стратегії розвитку. Разом з тим можна припустити механізм впливу державної політики як елемента зовнішнього ділового середовища організації через регіональну політику, враховуючи, зокрема, те, що регіональна економічна політика є частиною державної економічної політики, поряд зі структурною, інвестиційною, інноваційною, інституціональною, грошово-кредитною, податковою, бюджетною, зовнішньоекономічною політикою.

Конкретні заходи державної соціально-економічної політики знаходять висвітлення в програмах і проектах. У сукупності із прогнозами вони формують плановий комплекс, який служить інструментом реалізації політики держави в середньо- і довгостроковому періодах. Схема формування державної політики і її розвитку в стратегію, подібна тієї, що розроблена стосовно до підприємства (організації), не має чітких методичних викладень. Разом з тим відомо, що в рамках її в макроекономіці реалізується, щонайменше, три процедури стратегічного планування: прогнозування, програмування й проектування [4, с.101, 127]. Прогнозування є однією з форм планової діяльності, загальний зміст якої укладається в науковому передбаченні стану об'єкта прогнозування в певний момент майбутнього.

Принципово воно може ґрунтуватися на двох відмінних за змістом науково-методологічних підходах:

- на аналізі тенденцій соціально-економічного розвитку об'єкта за багаторазово перевищуючий (звичайно у два-три рази в порівнянні з періодом прогнозу) період у минулому й екстраполюванні цих тенденцій, підхід зветься генетичний;
- на використанні нормативних (цільових) розрахунків – нормативний (ціле-спрямований) підхід.

Прогнозування виражається в розробці середньострокових і довгострокових прогнозів, що стосуються національної економіки в цілому або її окремих ланок. Залежно від використаного підходу його результатом є або пошуковий (генетичний) прогноз, або нормативний (гомологічний) прогноз. Генетичний прогноз будується на умовному продовженні в майбутнє тенденцій розвитку досліджуваного об'єкта колись і тепер і абстрагується від умов (факторів), здатних змінити ці тенденції. Нормативний же, на відміну від пошукового, розробляється у світлі заздалегідь установлених цілей, наприклад цілей державної соціально-економічної політики, якщо мова йде про макроекономічний прогноз або прогноз розвитку галузевого, регіонального комплексу, галузі, що визначає структурні пропорції в економіці. При розробці такого прогнозу ставиться завдання намітити шляхи й строки досягнення стану об'єкта прогнозування в майбутньому – свого роду його нормативної моделі, що відповідає наміченим цілям – і в цьому укладається головна відмінність гомологічного прогнозу від генетичного. Якщо генетичний прогноз при визначенні майбутнього стану об'єкта прогнозування відштовхується від його минулого й сьогодення, то гомологічний прогноз розробляється у зворотному порядку: від моделюючого стану об'єкта в майбутньому до існуючих тенденцій і можливим змінам у зв'язку зі здійсненням намічених цілей. Однак у цьому випадку особливу гостроту здобуває проблема узгодження цілей, що підлягає розв'язку ще на етапі формування політики. Політичні цілі можуть бути взаємопідтримуваними, вступати між собою в протиріччя, але допускати компроміси, і повністю конфліктними, взаємовиключними, тому спеціальними рекомендаціями при обґрунтуванні цілей пропонується щораз з'ясувати:

- у яку більш загальну мету входить поставлена мета в якості попередньої, опосередкованої або проміжної;
- як поставлена мета сполучається, узгодиться з усіма іншими цілями, чи не суперечить їм;
- які побічні наслідки цієї мети (короткострокові й довгострокові);
- яке кількісне співвідношення сукупного позитивного й негативного ефекту чи і є у зв'язку із цим поставлена мета доцільною з народногосподарської точки зору [7, с.51].

У теорії прогнозування генетичний і нормативний підходи нерідко вважаються альтернативними, однак вони мають різну цінність для стратегічного планування. Останнє, по визначенню, являє собою особливий вид планової діяльності, що полягає в розробці стратегічних розв'язків (у формі прогнозів, програм, проектів), «цілей, що передбачають висування таких, і стратегій поведінки відповідних об'єктів керування, реалізація яких забезпечує їхнє ефективне функціонування в довгостроковій перспективі, швидку адаптацію до мінливих умов зовніш-

нього середовища» [4, с.127]. Серед інших рис (спрямованість у середньострокову й далекострочкову перспективу, орієнтація на розв'язок ключових цілей, органічне зв'язування намічених цілей з обсягом і структурою ресурсів) стратегічному плануванню властиві наступні:

- облік впливу на плановий об'єкт численних факторів, що виявляють на нього позитивний або негативний вплив і розробка заходів у максимальному ступені, що послабляють їхній негативний вплив або використовують позитивний вплив цих факторів для успішного розв'язку стратегічних завдань планованої системи;
- адаптивний характер, тобто здатність передбачити зміни зовнішнього й внутрішнього середовища планового об'єкта й пристосувати до них процес його функціонування.

Саме тому, стратегічне планування повинне меншою мірою керуватися генетичними прогнозами. Зокрема, воно повинне виключати використання оптимістичних оцінок, одержуваних у певних ситуаціях екстраполяцією спостережуваних тенденцій економічного росту, і протиставляти їм вивчення явних і схованих небезпек, позаштатних проблем, які можуть порушити сформовані тенденції, якими б стійкими вони не видалися. У цьому змісті гомологічний прогноз може виявитися більш продуктивним, а в процедурі стратегічного планування – вивести на обґрунтування зовсім інших, чому генетичний прогноз, програм і вибір інших проектів.

Програмування, будучи другим, наступним за прогнозуванням етапом у процедурі стратегічного планування, ґрунтується на прогнозних оцінках і виражається в розробці проектів цільових комплексних (стратегічних) програм, реалізація яких може дати «розширку» проблемних ситуацій, тією чи іншою мірою перешкоджаючих досягненню намічених цілей. При цьому виникає проблема погодженого вирішення цих проблем – у теорії стратегічного планування вона окремо не розглядається, однак, на наш погляд, має не менше значення, чому проблема узгодження цілей, хоча б у світлі однієї з умов, яким повинні відповідати стратегічні програми: «формування стратегії для комплексного вирішення певних проблем» і далі – «забезпечення можливості формування комплексу заходів не по окремих ознаках (галузевим, регіональним), а за ознакою розв'язуваної проблеми» [4, с.133].

На етапі програмування відбувається дезагрегація цілей, розкладання їх у завдання, однак крім властиво завдань у програмі знаходиться висвітлення ще низка питань, пов'язаність яких і визначає втримування програми, а саме:

- сукупність заходів, за допомогою й у послідовності яких досягається розв'язок завдань;
- розрахунки прямих і непрямих витрат ресурсів, використаних при здійсненні цих заходів;
- розподіл завдань по строках і виконавцям.

Стратегічні програми – це адресний різного ступеня директивності документ, що містить систему погоджених по строках, ресурсах і виконавцям соціально-економічних, виробничих, фінансових, науково-дослідних, організаційно-господарських і інших заходів, що забезпечують досягнення поставленої мети найбільш ефективними шляхами й у встановлений термін [4, с.132]. Через те, що

при складанні стратегічних програм відбувається розподіл завдань по строках і виконавцям, створюється прецедент до появи стратегічної директиви як обов'язкового до керівництва й здійсненню (після затвердження проекту програми) вказівки органів – суб'єктів державної соціально-економічної політики. У загальному випадку директиви можуть виходити від усіх галузей влади – виконавчої, законодавчої, судової, структурованої по рівнях організаційної ієрархії. Походження директиви обумовлюється приналежністю програми до стратегії політики відповідного органа керування – державного, регіонального і так далі аж до місцевого.

Серед багатьох програм особливо виділяються державні програми, тому що вони вирішують проблеми загальнонаціонального значення, наприклад, державна програма розвитку освіти й науки. Через державні програми здійснюється:

- глибоке й всебічне обґрунтування стратегічних рішень по глобальних проблемах розвитку національної економіки;
- планомірна концентрація ресурсів, необхідних для розв'язку найважливіших завдань перспективного розвитку;
- підвищення рівня збалансованості заходів, що забезпечують розв'язок основних завдань програми;
- узгодження діяльності господарюючих суб'єктів, регіонів і центральних органів влади в розв'язку поставлених завдань.

В одному ряді з державними програмами перебувають програми регіонів і інших адміністративно-територіальних одиниць, що не мають такого статусу, – усі вони розмежовуються по масштабу реалізації й складу виконавців.

Державні програми належать до категорії загальносистемних програм. Відповідно до рівня організації системи в складі державних програм, по раніше сформованими, але, що не втратили, на наш погляд, дієвість принципам, можна виділити [6]:

- загальнодержавні програми, які виконуються силами багатьох галузей і регіонів, а результати їх відображаються на показниках усієї національної економіки;
- багатогалузеві (комплексно-галузеві) програми, які реалізуються декількома галузями без установаження будь-яких територіальних обмежень, а результати їх виражаються досить однорідним інтегральним ефектом;
- багаторегіональні (великомасштабні регіональні), які здійснюються в границях декількох суміжних регіонів при участі всіх або більшої частини галузей, розташованих на даній території;
- галузеві, які виконуються в рамках однієї галузі;
- регіональні, реалізовані в границях одного економічного району.

Формально можна припустити наявність у складі цієї категорії внутрішньо організаційних програм, які виконуються в рамках однієї організації (наприклад, корпоративної структури, союзу, асоціації).

Програми адміністративно-територіальних одиниць можуть бути прилічені до категорії локальних програм, враховуючи, що вони співвідносяться із загальносистемними програмами за принципом співвідношення системи і її підсистем. Локальними програмами вважаються, зокрема:

- міжгалузеві програми, виконавцями яких є організації невеликого числа галузей, що стійко кооперуються між собою;

- міжрегіональні, здійснювані в границях обмеженого числа регіонів і зв'язані якоюсь загальною, наприклад, будівельною підпрограмою;

- міжфункціональні (міжвиробничі), здійснювані усередині організації й зв'язані кооперацією функціональних служб або виробничих одиниць.

Крім масштабу реалізації й складу виконавців – основної, на наш погляд, ознаки, стратегічні програми в макроекономіці різняться:

- по характеру домінуючої мети і їх впливу на розвиток національної економіки (соціально-економічні, виробничо-економічні, організаційно-господарські, науково-технічні, екологічні, регіональні);

- змістовної спрямованості (функціональні, програми цільового розвитку об'єктів, організаційні, будівельні та ін.);

- строкам реалізації (середньострокові, довгострокові);

- характеру, що дозволяються проблемних ситуацій (звичайні, надзвичайні);

- характеру організаційно-технологічних зв'язків між програмними заходами й виконавцями (комплексно-дискретні програми, досягнення цілей яких забезпечується діями різних управлінських структур, що одержують ресурси із загального фонду, і комплексно-зв'язані програми, де кінцева мета досягається шляхом послідовного використання різними організаціями результатів діяльності, кооперація, що виникає при цьому, є найчастіше не стійкою, а динамічною, обумовленою метою конкретної програми) і ін.

Виявлення високої кореляції між деякими із зазначених ознак дає підстави до формування універсальних класів програм, до яких, зокрема, ставляться [6]:

- загальнодержавні програми, спрямовані на досягнення великих соціально-економічних цілей одночасно різні області, що охоплюють, виробничої й невиробничої діяльності, пов'язані з розв'язком суспільних, природно-екологічних, міжнародних проблем;

- функціональні багатогалузеві програми, орієнтовані на розв'язок великої проблеми, пов'язані з розвитком групи галузей або здійсненням найважливішої міжгалузевої функції;

- великомасштабні регіональні програми, ціль яких полягає в перетворенні великого регіону на основі освоєння й комплексного використання природних ресурсів, прискореного розвитку провідної галузі економіки в регіоні, його господарського розвитку за рахунок особливо важливого об'єкта;

- міжгалузеві й міжрегіональні програми цільового розвитку, які можуть бути спрямовані на розв'язок вузлової проблеми однієї галузі (регіону), можливе лише за рахунок здійснення комплексу великих взаємозалежних заходів багатьох галузей, на ліквідацію диспропорцій і вузьких місць, що мають загальнонаціональне значення; на прискорення науково-технічного й соціально-культурного прогресу в певній сфері;

- об'єктно-орієнтовані організаційні й будівельні програми, що мають метою формування господарських систем на основі нового будівництва, реконструкції, а також реорганізації діючих об'єктів на більш високому науково-технічному й економічному рівні.

Розробка проектів цільових комплексних програм як етап стратегічного планування здійснюється з використанням програмно-цільового підходу. Такий під-

хід дозволяє зробити дезагреговані цілі і на цій основі сформувані підпрограми, одночасно виділивши основні, допоміжні й так звані обслуговуючі підпрограми, які своїми результатами визначають рух у напрямку до цілей програми, впливають на здійснення декількох ключових підпрограм (наприклад, правове забезпечення). Разом з тим програмно-цільовий підхід дозволяє також проробити питання, істотні з погляду досягнення цілей: визначити структурні компоненти (елементи) програми, що забезпечують інтеграцію ресурсів, видів діяльності за ознакою спільності їх цільового призначення й утворюючі логічно закінчений для програми об'єкт; обґрунтувати перелік і обсяги ресурсів, що формують витрати на реалізацію програми.

Загальний вихід процедури стратегічного планування в макроекономіці забезпечує проектування. Утримування його трактується двояко: з одного боку, мова йде про «розробку проектів стратегічних планів усіх рівнів і тимчасових об'єктів» [4, с.134], а з іншого – про проектне забезпечення заходів, передбачених програмою. При цьому висувається умова, по суті така ж, як відносно проектів стратегічних програм: «У процесі проектування повинні розроблятися різні варіанти розвитку відповідних об'єктів керування для того, щоб було можливе:

- вибрати оптимальний у даній господарській ситуації проект стратегічного плану:

- мати в наявності такий варіант проекту стратегічного плану, який у майбутньому буде відповідати умовам, що змінилися, господарювання, ринкової кон'юнктури» [4, с.135].

Звідси випливає, що на етапі проектування повинні бути гранично чітко пророблені й враховані траєкторії розвитку поточної ситуації в границях планового періоду; практичне питання, однак, укладається в тому, чи повинні надаватися на вибір єдині проекти плану або це повинні бути парні проекти, що стикуються згідно параметрам траєкторії. У теорії проект стратегічного плану визначається як «проект управлінського розв'язку по реалізації стратегії політики відповідних суб'єктів керування: на рівні первинної ланки національної економіки (господарюючих суб'єктів) – його власників; місцевих органів влади, регіонів країни в цілому – партії або коаліції партій [4, с.134]. На відміну від стратегічних програм, кожна з яких являє собою «наукове передбачення стану будь-якого локального об'єкта керування в певний строк» [4, с.131], стратегічний план – це «наукове передбачення стану цілісного об'єкта керування» [4, с.134] у границях планового періоду, тому можна укласти, що воно формується з використанням системного підходу до планування.

Стратегічний план як «наукове передбачення стану цілісного об'єкта керування» ґрунтується:

- на системі цілеспрямованих проектів по розвитку відповідних об'єктів;
- на системі заходів, погоджених по строках, ресурсах, виконавцях,
- на заходах щодо розвитку комплексних галузей проведення, виробничої й соціальної інфраструктури [4, с.134].

Ідея вибору найважливіших, пріоритетних, з погляду досягнення намічених цілей, проектів на етапі складання стратегічного плану відповідає принципам програмно-цільового підходу й цим встановлює логічний зв'язок між етапами про-

грамування й проектування. Більше того, при реалізації цієї ідеї забезпечується єдність розробок по всій процедурній схемі, тому що змістовно вона сходить до початкового етапу стратегічного планування – етапу прогнозування. У формі проєктів на етапі проектування здійснюється розробка конкретних шляхів трансформації об'єкта, які на етапі прогнозування (при використанні нормативного підходу) визначаються як можливі зміни у зв'язку зі здійсненням намічених цілей, що, до речі, помітито, додатково свідчить на користь гомологічного прогнозу. Конкретика, що досягається вибором пріоритетних проєктів при складанні стратегічного плану в макроекономіці, надалі, при реалізації його, відкриває можливість нівелювати дію директивного початку, у тому випадку якщо воно закладене в утримуванні стратегічної програми. Директивні початки більше властиві централизованно керованій економіці, ринковій же економіці відповідають конкурсні початки, – при видимому протиріччі вони можуть бути успішно врегульовані застосуванням процедури торгів при розподілі проєктів по виконавцях, причому не відомчого рівня, а рівня господарюючих суб'єктів, що, у свою чергу, відкриває можливості для об'єднання стратегічного планування з керуванням проєктами.

Включення проєктів у зміст стратегічного плану робить його максимально конкретним, а з методологічної точки зору забезпечує змістовну єдність планових стратегічних розробок у макро- і мікроекономіці, тобто на рівні національної економіки й окремого господарюючого суб'єкта, організації.

Література

1. Національний план дій на 2012 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010-2014 роки „Заможне суспільство, конкурентноспроможна економіка, ефективна держава”
2. Про державні цільові програми : Закон України // *Інвестгазета*, 2007. – №12.
3. Стратегія економічного й соціального розвитку України (2004-2015 роки). Шляхом європейської інтеграції. – К., 2004.
4. Государственное регулирование экономики : учеб.пособие / Под ред. А.Н. Петрова, М.И. Кныша. – СПб.: Любавичи, 1999.
5. Запоточний І.В. Державне регулювання регіональної економіки : [монографія] / І.В. Запоточний, В.І. Захарченко. – Харків: Одиссей, 2003.
6. Захарченко В.И. и др. Разработка целевых программ на предприятиях промышленности. – Одесса: ОЮИ НУВД, 2003.
7. Люкшин А.Н. Стратегический менеджмент. – М.: ЮНИТИ, 2000.
8. Реформа предприятий (организаций) : Методические рекомендации. – М.: Изд-во „Ось”, 1998.
9. Томсон А.А. Стратегический менеджмент. Искусство разработки и реализации стратегии / А.А. Томсон, А.Дж. Стрикленд. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998.

Анотація

Ширяєва Л.В. Державне регулювання соціально-економічних процесів. – Стаття.

Проаналізовані моделі, методи й підходи у формуванні цільових державних програм розвитку. Представлена характеристика процедури стратегічного планування: прогнозування, програмування й проектування.

Ключові слова: програма, регулювання, стратегія, підхід, мета, політика.

Аннотация

Ширяева Л. В. Государственное регулирование социально-экономических процессов. – Статья.

Проанализированные модели, методы и подходы в формировании целевых государственных программ развития. Представленная характеристика процедуры стратегического планирования : прогнозирование, программирование и проектирование.

Ключевые слова: программа, регулирование, стратегия, подход, цель, политика.

Annotation

Shiryayeva L.V. State regulation of socio-economic processes.– Article.

Analyzed models, methods and approaches in the formation of state programs development. The product features the procedure of strategic planning: forecasting, programming and design.

Keywords: program, management, strategy, approach, the aim of the policy.